

T.B.M.M.
HAŁKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı
Sayı : 10641
Tarih : 15.01.2021

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair
Kanun Teklifim gerekçesi ile birlikte ekte sunulmuştur.
Gereğini saygılarımla arz ederim.15/01/2021

Av. Abdullah Koç
HDP Ağrı Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler
Esas Komisyon	Plan ve Bütçe
Tarih :	22 Ocak 2021
Esas No:	2/3338

TBMM
KANUNLAR ve KARARLAR BŞK.LİĞİ
15 Ocak 2021
Numara:

TBMM
GENEL EVRAK
15 Ocak 2021
No. 765221
EBYS'ye AKTARILMIŞTIR

GENEL GEREKÇE

2020 yılının başında dünya ekonomilerini etkisi altına alan pandemi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yaşam biçimlerini, siyasi ve ekonomik düzenleri, toplumların sosyalleşme ve mobilite eğilimlerini derinden sarsan bir süreç olmuştur. Salgınla birlikte dünya ekonomisi hem arz hem de talep yönünde ortaya çıkan yapısal sorunlarla ciddi bir hasar almış, bu süreçte büyüme, istihdam, yatırım gibi alanlarda ciddi sıkıntılar ortaya çıkmış ve bu durum çözüm için yapılması gerekenlerin neler olduğuna dair hasar-tespit çalışmalarını zorunlu kılmıştır. Pandemi sürecinde tüketiciler, geleceğin belirsiz olmasından kaynaklı, gıda ve tıbbi malzeme gibi temel ihtiyaçlar dışındaki tüm harcamalarını kısıtlamış ve bu da birçok ülkede ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olmuştur.

Türkiye’de açıklanan 21 maddelik ekonomi destek paketi 100 Milyar TL büyüklüğünde olup, yaklaşık, 14.7 Milyar Dolar değerine tekabül etmektedir. Bu miktarın ülkenin GSYH içerisindeki oranı ise %2 olarak hesaplanmaktadır. Mart 2020 itibariyle İşsizlik Fonu içerisinde yaklaşık 135 Milyar TL bulunmaktaydı. DİSK’in verdiği bilgiye göre Aralık 2019 itibariyle işsizlik ödeneğinden yararlanan işsiz sayısı sadece 595 bin kişi olmuştur. Aynı dönemde dar tanımlı işsiz sayısı 4.4 milyon civarındayken, işsizlerin yalnızca yüzde 13’ü işsizlik ödeneğinden yararlanabilmiştir.

TÜİK Temmuz 2020 Hanehalkı İşgücü Araştırması (HİA) sonuçlarını 12 Ekim 2020’de açıkladı. Temmuz 2020 verileri salgının en yoğun geçtiği nisan ve mayıs aylarından sonra kısmi bir gerilemenin görüldüğü ve ekonominin açıldığı dönemi yansıtıyor. Ancak istihdam ve işsizlikteki vahim tablo sürüyor. TÜİK’e göre dar işsizlik oranı 0,5 puanlık azalış ile yüzde 13,4 seviyesinde gerçekleşti. Türkiye genelinde işsiz sayısı 2020 Temmuz döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 369 bin kişi azalarak 4 milyon 227 bin kişi oldu. TÜİK’in açıkladığı dar tanımlı işsizlik oranı ve işsiz sayısı ile Covid- 19’un yarattığı tahribatı yansıtmaktan oldukça uzaktır. Nisan 2020’den bu yana uygulanan işten çıkarma yasağı nedeniyle dar tanımlı işsizlik verileri işgücü piyasalarındaki gerçek tabloyu yansıtmıyor.

TÜİK’in Temmuz 2020 dönemine ait sonuçlarında yer alan dar tanımlı (resmî) işsizlik oranı ve işsiz sayısı Covid-19 döneminde yaşanan istihdam ve iş kaybını yansıtmayan ve tamamen TÜİK’in işsizlik hesaplama tekniğinin yetersizliğinden kaynaklanan bir sonuçtur. TÜİK’in işsizlik hesaplama tekniği Covid-19 gibi bir salgının etkilerini yansıtmaktan uzaktır. TÜİK, sadece araştırmanın yapıldığı referans haftasından geriye doğru 4 hafta içinde iş arayanları işsiz sayıyor. Oysa Covid-19 döneminde işten çıkarma yerine yaygın olarak kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin ödeneği uygulanması nedeniyle milyonlarca işçi çalışmadığı halde istihdamda gözükmektedir. TÜİK’in yöntemine göre, kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin ödeneği alan işçiler iş aramadıkları için işsiz sayılmıyor. Bugüne kadar yaklaşık 3,5 milyon işçi kısa çalışma ödeneği ve 1,9 milyon işçi de ücretsiz izin ödeneği (nakdi ücret desteği) aldı. Ancak TÜİK bu işçileri işsiz saymıyor. Öte yandan kısa çalışma ödeneği alamayan, kayıt dışı veya kendi hesabına çalışıp işsiz kalanların önemli bir bölümü ise Covid-19 nedeniyle iş arama eğiliminde olmadığından işgücü piyasası dışına çıktılar ve onlar da işsiz sayılmadı.

Oysa DİSK-AR’ın hesaplamalarına göre:

- Geniş tanımlı işsiz sayısı 2.4 milyon kişi artarak 9,8 milyon kişiye yükseldi
- Geniş tanımlı işsizlik oranı % 27,3
- İstihdam 1 milyon 254 bin kişi azaldı
- Covid-19 etkisiyle işsizlik ve iş kaybı toplamı 10,4 milyon kişi
- İstihdam oranı yüzde 43,5’e geriledi
- İşbaşında olanların sayısı son bir yılda 1 milyon 333 bin kişi azaldı

İşsizliğin korkutucu boyutlara ulaşması, zaten yüksek borçla boğuşan yurttaşların borçlarını da arttırmış oldu. Hane halkları temel harcamalarını dahi giderebilmek için borçlanmak zorunda kalıyor. 2020 yılının ocak ayında hane halkı kredi borcu 584 milyar

lirayken aradan 8 ay geçtikten sonra bu rakam Eylül 2020’de 790 milyar liraya çıktı. Yani 8 ayda hane halkı kredi borcu yaklaşık % 35 artış gösterdi. TCMB’nin yayınladığı Finansal İstikrar Raporuna göre 2020 Mart ayı itibariyle hane halkı borcunun 644,6 milyar lirası bankalara, 10,5 milyar lirası finansman şirketlerine, 24,7 milyar lirası da TOKİ’ye dir. Ailelerin 307,5 milyar lira ile en çok ihtiyaç kredisi bulunmaktadır.

DİSK’e bağlı Birleşik Metal-İş Sendikası Araştırma Merkezi, “Açlık ve Yoksulluk Sınırı Ağustos 2020 Dönem Raporu”na göre dört kişilik bir ailenin sağlıklı beslenmesi için aylık yapması gereken harcama tutarı 2 bin 401 TL oldu. Raporda eğitim, sağlık, barınma, eğlence, ısınma, ulaşım gibi giderler ile birlikte bir ailenin yapması gereken harcama tutarının ise (yoksulluk sınırı) 8 bin 304 TL’ye ulaştığı belirtildi. Araştırma, açlık sınırında 17 yılda gelinen nokta da gözler önüne serildi. Buna göre 2003 yılının Ağustos ayında 4 kişilik bir aile, günlük minimum 14.9 TL’ye sağlıklı beslenebilirken, Ağustos 2020’de ancak 80.02 TL’ye sağlıklı beslenebiliyor. Bir başka deyişle 17 yıllık zaman zarfında açlık sınırı 5,4 kat arttı. Aynı dönemde enflasyondaki artış ise 4,72 kat oldu. Açlık sınırındaki artış genel enflasyondan daha fazla arttı.

- KONDA’nın araştırmasına göre; Ekim ayında 'kıt kanaat geçinme' oranı yüzde 53' iken 'geçinemediğini veya ödemelerini yapamadığını' belirtenlerin oranı bir ayda yüzde 22'den yüzde 28 seviyesine çıkmıştır.
- TÜİK verilerine göre; yoksul sayısı 2017 yılında 10 milyon 622 bin kişi iken 2018 yılında, nüfus artışından daha hızlı yüzde 4,4 oranında artarak 11 milyon 91 bin kişiye çıkmıştır. Bugün ise 30 milyon insan yoksulluk ve açlık riski altındadır.
- Derin Yoksulluk Ağı tarafından yapılan çalışmaya göre; hanelerin düzenle giderleri içerisinde kiranın hanelerin %64'ü için, gıdanın hanelerin %99'u için, bebek ihtiyaçlarının hanelerin %49'u için, fatura ödemelerinin hanelerin %93'ü için, kredi borcu/borçlarının ise %27'si için düzenle gider olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışan kişilerin ise yalnızca %17,9'u düzenle bir işe sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmaya göre pandemi döneminde gıdaya erişim ile ilgili yurttaşların %7'si bir şeyin değişmediğini, %53'ü daha fazla öğün atladığını, %49'u bazı besin gruplarına hiç ulaşamadığını, %14'ü hiç gıdaya erişemediğini belirtmiştir.
- TÜİK'in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre; 2019 yılında Türkiye nüfusunun %26,3'ü belirtilen ihtiyaçların en az dördünü karşılayamayarak ciddi bir maddi yoksunluk yaşamıştır ve bu olumsuz tablo artarak devam etmektedir. Bu oran, 2018 yılında %26,5 olarak gerçekleşmiştir.
- TÜİK'in 11 Eylül 2020 tarihinde yayınladığı Türkiye Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırmasına göre; Türkiye’de Gini Katsayısı 2018 yılında 0,408 iken 2019’da 0,013 azalarak 0,395 olmuştur.
- Türkiye’nin Dünya Sefalet Endeksi’ndeki performansına bakıldığında ise gerileme yaşadığı görülmektedir, 2014 yılından bu yana sırlamada gerileme yaşadığı gözlemlenmektedir. Rapora göre, Türkiye 2013 yılında 32,7 puan ile 108 ülke içerisinde 13. sırada yer alırken, 2014 yılında endeks puanı 29,4’e ve liste sırası 22’ye gerilemiştir. 2019 yılında ise 50,6 puan ile 95 ülke arasında 4. sırada yer almıştır.

Türkiye’de Sigortalı istatistiklerine göre (Ağustos 2020) 8 milyon 37 bin kişi kendi Genel Sağlık Sigortası primini ödeyemeyecek kadar yoksuldur. Bu verinin ifade ettiği anlam; bu kişilerin asgari ücretin üçte biri kadar bile gelirin olmadığı ve adlarına kayıtlı herhangi bir taşınmazın bulunmadığıdır.

Mutlak bir yoksulluğa tekabül eden bu durum bazı illerde nüfusun yüzde 25’inin üzerindedir. Bu oranın en yüksek olduğu iller sırasıyla Ağrı (% 44), Urfa (% 41), Muş (%39),

Şırnak (%37), Hakkâri (%35), Iğdır (% 34), Van (% 33), (Bitlis % 31), Diyarbakır (% 29), Siirt (% 28), Mardin (% 28), Kars (% 27), Adıyaman (% 26), Batman (%26) ve Bingöl (%25) şeklindedir.

2015 yılında Kürt Sorununun demokratik çözümü ve Türkiye'nin demokratikleşmesi süreci terk edildiğinden beri en az 50 bin esnafın kepenk indirdiği bilinmektedir. TESK Kasım/2020 verilerine göre, Türkiye toplamında 1.984.257 esnaf bulunurken bölgedeki 23 ilde, 303,628 bin esnaf vardır ve bu toplam esnaf sayısının yalnızca %15,3'üne tekabül etmektedir. Esnaf sayısının nüfusa oranı en düşük il 1,01 ile Şırnak'tır. Sadece bu rakamlar dahi üretim altyapısının yetersiz olduğu bölgede iktisadi etkinliğin ne kadar kısıtlı olduğunu bize göstermektedir.

İktisadi etkinliğin kısıtlılığının yanı sıra sosyal yardım verileri de bölge kentlerindeki yoksulluğa işaret etmektedir. Ayrıca Türkiye'de yıllık ortalama eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri 2019 yılında 28 bin 522 TL iken, İBBS 1. Düzey bölgeleri itibariyle en yüksek olduğu bölge 40 bin 749 TL ile İstanbul Bölgesi olurken, bu bölgeyi 32 bin 384 TL ile Batı Anadolu Bölgesi ve 30 bin 337 TL ile Ege Bölgesi izlemiştir. En düşük gelir e sahip bölge ise 13 bin 441 TL ile Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illerini kapsayan Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı bölgedir. (TÜİK, Eylül 2020).

İller arası yaşam endeksi sıralamasında bölge kentleri genellikle son sıralardadır. 2017 yılında Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı bir rapora göre İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasında bölgesel eşitsizlik açık şekilde görülmektedir. Bu rapora göre illerin sosyo-ekonomik gelişmişliklerinde son 14 kent Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı kentlerdir. İlk otuz gelişmiş kent arasında Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı herhangi bir kent yoktur.

SGK verilerine göre her iki yoksuldan biri Kürtlerin yoğunlukta olduğu kentlerde yaşamaktadır. GSS primini "ödeyemeyecek kadar gelirsiz ve servetsiz" olanlar için sosyal güvenlik primi genel bütçeden karşılananların yüzde 49'u bu kentlerdedir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Anayasa Mahkemesinin bir kararına göre: “Sosyal Hukuk Devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir.” Derin Yoksulluk Ağı tarafından yapılan çalışmaya göre; hanelerin düzenle giderleri içerisinde kiranın hanelerin %64’ü için, gıdanın hanelerin %99’u için, bebek ihtiyaçlarının hanelerin %49’u için, fatura ödemelerinin hanelerin %93’ü için, kredi borcu/borçlarının ise %27’si için düzenle gider olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışan kişilerin ise yalnızca %17,9’u düzenle bir işe sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmaya göre pandemi döneminde gıdaya erişim ile ilgili yurttaşların %7’si bir şeyin değişmediğini, %53’ü daha fazla öğün atladığını, %49’u bazı besin gruplarına hiç ulaşamadığını, %14’ü hiç gıdaya erişemediğini belirtmiştir.

MADDE 2- Yürürlük maddesidir.

MADDE 3- Yürütme maddesidir.

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 7 inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “Bu Kanunun amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdî ve aynî yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulur ve düzenli bir geliri olmayan ihtiyaç sahibi vatandaşlara belirlenen asgari ücretten az olmamak kaydıyla aylık nakdi ücret bağlanır. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelik ile belirlenir.”

MADDE 2- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3- Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.